

William Boyd

De vele levens van Amory Clay

ROMAN

Vertaald door Jan Fastenau

Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

Amory Clay in 1928.

PROLOOG

Wat trok mij erheen, naar de rand van de tuin, vraag ik me af. Ik herinner me het zomerlicht – de bomen, de struiken, het stralend groene gras, overgoten door de zachte, weldadige avondzon. Was het het licht? Maar er klonk ook gelach, van een groepje mensen dat zich bij de vijver had verzameld. Er had zeker iemand staan dollen, de anderen aan het lachen gemaakt. Het licht en het gelach, dan.

Ik was binnen, in mijn slaapkamer, verveeld, met het raam wijd open zodat ik het geklets van de gasten kon horen, en toen klonk dat plotse-linge arpeggio van opgetogen geschater waardoor ik me van mijn bed liet glijden en naar het raam liep om naar de dames en heren te kijken en naar de feesttent en de schragentafels met canapés en punchbowls. Mijn nieuwsgierigheid was gewekt; waarom liepen ze allemaal naar de vijver? Wat was de aanleiding van die hilariteit? Dus repte ik me naar beneden om me bij het gezelschap te voegen.

En toen, halverwege het gazon, draaide ik me om en rende terug naar het huis om mijn fototoestel te halen. Waarom deed ik dat? Ik geloof dat ik nu, al die jaren later, wel een idee heb. Ik wilde dat moment vangen, die hartelijke bijeenkomst in de tuin op een warme lenteavond in Engeland vastleggen en voor altijd gevangenhouden. Ergens voelde ik dat ik de ongenadige voortgang van de tijd stop kon zetten en dat tafereel, die fractie van een seconde, vast kon houden – de lachende dames en heren op hun paasbest, zorgeloos en op hun gemak. Ik zou hen snel voor de eeuwigheid vastleggen dankzij de capaciteiten van mijn fantastische apparaat. In mijn handen lag de macht om de tijd te stoppen, zo verbeeldde ik me althans.

BOEK EEN: 1908-1927

1. MEISJE MET FOTOTOESTEL

Er ging iets mis op mijn geboortedag, bedenk ik nu. Het lijkt niet belangrijk maar op 7 maart 1908 – een eeuwigheid geleden, lijkt het, bijna zeventig jaar – werd mijn moeder er spinnijdig om. Hoe het ook zij, ik werd geboren en mijn vader, strikt geïnstrueerd door mijn moeder, liet een aankondiging in *The Times* opnemen. Ik was hun eerste kind en daarover werd de wereld – de lezersschare van de Londense *Times* – naar behoren geïnformeerd. ‘Op 7 maart 1908 hebben Beverley en Wilfreda Clay een zoon gekregen, Amory.’

Waarom had hij ‘zoon’ gezegd? Om zijn vrouw, mijn moeder, te treiteren? Of was het uit balorigheid omdat hij geen dochter wilde, omdat hij eigenlijk wenste dat ik geen meisje was? Probeerde hij me daarom later om het leven te brengen? Toen ik in een plakboek op het dorre, vergeelde knipsel stuitte was mijn vader al tientallen jaren dood. Te laat om het aan hem te vragen. Nog een fout.

Beverley Vernon Clay, mijn vader – maar ongetwijfeld beter bij u en zijn weinige lezers (de meesten allang heengegaan) bekend als B.V. Clay. Schrijver van korte verhalen uit het begin van de twintigste eeuw – voornamelijk van het bovennatuurlijke genre –, geflopte romancier en goed ingevoerd in de literatuur. Geboren in 1878, overleden in 1944. Dit is wat de *Oxford Companion to English Literature* (derde druk) over hem te zeggen heeft:

Clay, Beverley Vernon.

B.V. Clay (1878-1944). Schrijver van korte verhalen, gebundeld in *De ondankbare taak* (1901), *Boosaardig slaaplied* (1905), *Snode genoegens* (1907), *De vrijdagclub* (1910) et al. Heeft diverse verhalen met bovennatuur-

lijke thema's geschreven waarvan 'De weldaad van doodkruid' het bekendst is. Het is door *Eric Maude* (q.v.) in 1906 voor het toneel bewerkt en ruim drie jaar lang (1000 voorstellingen) in het West End van Londen opgevoerd (zie *Edwardiaans toneel*).

Het is niet veel, hè? Niet veel woorden om zo'n gecompliceerd, moeilijk leven samen te vatten, maar anderzijds zijn het er meer dan de meesten van ons toebedeeld krijgen in de diverse annalen van toekomstige generaties waarin onze kortstondige tijdspanne op deze kleine planeet wordt opgetekend. Grappig genoeg ben ik er altijd van overtuigd geweest dat er niets over mij, B.V. Clay's dochter, zou worden geschreven, maar daar blijkt ik me in te hebben vergist...

Enfin, ik heb wel herinneringen aan mijn vader uit mijn vroege kindertijd, maar voor mijn gevoel leerde ik hem pas kennen nadat hij was teruggekomen uit de oorlog – de Grote Oorlog, van 1914 tot 1918 – toen ik tien was en in zekere zin al een eind op weg om de persoon en de persoonlijkheid te worden die ik nu ben. Die leemte in de tijd die door de oorlog was afgedwongen maakte alles dus anders, en daarna was hij zelf ook een ander mens, hoorde ik van iedereen, onherroepelijk veranderd door zijn oorlogservaringen. Ik zou willen dat ik hem beter had gekend vóór dat trauma – en wie zou niet graag terugreizen in de tijd om zijn ouders te ontmoeten voordat ze zijn ouders werden? Vóór ze door 'moeder' en 'vader' tot hoofdpersonen van een gezinsmythe werden gebombardeerd, voor altijd verstrikt en verstard in het barnsteen van die benamingen en hun consequenties?

Het gezin Clay.

Mijn vader: B.V. Clay.

Mijn moeder: Wilfreda Clay geb. Reade-Hill (1879).

Ik: Amory, eerstgeborene. Een meisje (1908).

Zus: Peggy (1914).

Broer: Alexander, zijn hele leven Xan genoemd (1916).

Het gezin Clay.

Ik reed 's avonds terug van Oban naar Barrandale, in de spookachtige schemering van een Schotse zomer, toen ik een wilde kat zag die behoedzaam de weg overstak, nog geen tweehonderd meter van de brug naar het eiland. Ik stopte meteen, zette de motor af en bleef kijken en wachten. De kat onderbrak zijn omzichtige voortgang en draaide mij zijn kop toe, bijna hooghartig, alsof ik hem had gestoord. Ik greep zonder erbij na te denken naar mijn camera – mijn oude Leica – en hield hem voor mijn oog. Toen liet ik hem zakken. Er zijn geen saaier foto's dan kiekjes van dieren. Ik sloeg de gestreepte kat gade – zo groot als een cockerspaniël – terwijl hij zijn pedante oversteek van de weg voltooide, de nieuwe aanplant van coniferen in sloop en meteen onzichtbaar werd. Ik startte de auto en reed door naar huis, eigenaardig opgebeurd.

Ik noem het 'mijn thuis' maar het feitelijke postadres is 6 Druim Rigg Road, Barrandale Island. Ik heb geen idee waar de nummers 1 tot en met 5 zijn want het huis staat in zijn eentje aan een kleine baai en daar loopt Druim Rigg Road dood. Het is een solide huis met dikke muren en twee verdiepingen uit het midden van de negentiende eeuw, en het heeft kleine kamers, twee schoorstenen en lage bijgebouwen aan weerszijden. Ik neem aan dat er honderd jaar geleden werd geboerd maar dat is nu allemaal verleden tijd. Het heeft bemoste dakpannen en de muren zijn met cement bepleisterd dat door de tijd tot een akelig galachtig grijsgroen was verkleurd en die ik wit heb laten schilderen toen ik erin trok.

Het huis ziet uit op het naamloze baaitje en als je naar links kijkt, naar het westen, kun je de zuidpunt van Mull zien en daarachter de door de wind omwoelde grauwe vlakte van de immense Atlantische Oceaan.

Ik ging door de voordeur naar binnen en Flam, mijn hond, mijn zwarte labrador, blafte één keer diep vanuit zijn keel ter verwelkoming. Ik ruimde mijn boodschappen op en liep naar de salon, mijn zitkamer, om te kijken hoe het met het vuur stond. Ik heb een grote haard met glasdeuren in de schouw laten inbouwen waarin ik turfabri-

Het huis op Barrandale Island, voor het werd gerenoveerd en geschilderd, circa 1960.

ketten stook. Het vuur smeulde dus gooide ik er een paar briketten op. Het idee om turf te stoken in plaats van kolen spreekt me aan; het is alsof ik stokoude landschappen opstook, alsof er hele eeuwicheden, hele stukken van de aarde tot as vergaan terwijl ze mijn huis, mijn water verwarmen.

Het was nog licht dus riep ik Flam voor een wandeling langs de baai. Ik bleef op het smalle sikkelvormige strand staan terwijl Flam aan alles snuffelde wat was aangespoeld en rond de getijdenpoelen zwierf, en ik zag hoe de dag weggleed in de nacht, hoe de wonderbaarlijk vervloeiende schakeringen van de zonsondergang als met een dimschakelaar werden georkestreerd, hoe bloedoranje op de scherpe snede van de horizon onmerkbaar overging in ijsblauw, en ik luisterde naar de onophoudelijke roep van de zee om stilte – sst, sst, sst.

Toen ik in het edwardiaanse Engeland werd geboren was ‘Beverley’ een volstrekt acceptabele jongensnaam, net als Evelyn, net als Hilary, net als Vivian, en ik vraag me af of mijn vader misschien daarom een androgyne naam voor me had gekozen: Amory. Namen zijn belangrijk, geloof ik, ze horen niet lukraak gekozen te worden. Je naam wordt je etiket, je classificatie; je naam is hoe je aan jezelf refereert. Wat zou er crucialer kunnen zijn? Ik heb in mijn leven maar één andere Amory ontmoet en dat was een man, een saaie kerel, overigens, niettegenstaande zijn interessante naam.

Toen mijn zusje werd geboren was mijn vader al weg naar de oorlog. Mijn moeder overlegde met haar broer, mijn oom Greville, hoe ze het nieuwe kindje moest noemen. Ze kozen gezamenlijk voor iets wat ‘gewoon en degelijk’ was, zo wil de familieoverlevering, en zodoende werd de tweede dochter van de Clay’s ‘Peggy’ genoemd – niet eens ‘Margaret’ maar meteen een simpele verkleinvorm. Misschien was dat mijn moeders tegenzet na ‘Amory’, de androgyne naam die ze niet zelf had gekozen. Zo betrad Peggy de wereld – Peggy, het eenvoudige, degelijke meisje. Nooit had een kind zo’n slecht bij haar passende naam gekregen. Toen mijn vader thuiskwam met verlof om zijn zes maanden oude dochter te begroeten, was de naam helemaal ingeburgerd en kenden we haar allemaal als ‘Peg’ of ‘Peggoty’ of ‘Peggsy’ en kon hij er niets meer aan doen. De naam heeft hem nooit bekoord en bijgevolg deed hij nooit echt lief tegen haar, volgens mij, alsof ze een soort vondeling was die we in huis hadden genomen. Jullie snappen wat ik bedoel met het belang van namen. Had Peggy het gevoel dat ze de verkeerde naam had omdat haar vader er niet zo mee was ingenomen, en ook niet met haar? Was dat ook weer iets wat misging? Had ze daarom later een andere naam aangenomen?

Wat Alexander betrof, of ‘Xan’, dat was unaniem goedgekeurd. Mijn moeders vader, een rondreizende rechter die was overleden voor ik werd geboren, heette Alexander. Mijn vader verkortte het dadelijk tot Xan en die naam hield hij. Dus, Amory, Peggy en Xan, voilà – de kinderen van het gezin Clay.

Mijn eerste herinnering aan mijn vader is dat hij een handstand deed in de tuin van Beckburrow, ons huis bij Claverleigh, in East Sussex. Dat was iets wat hij met gemak kon, een kunstje dat hij als jongen had geleerd. Als je hem een stukje gazon gaf ging hij moeiteloos op zijn handen staan en deed hij zo een paar passen. Nadat hij in de oorlog gewond was geraakt deed hij het echter steeds minder, hoezeer we hem ook smeekten. Hij zei dat hij er hoofdpijn van kreeg en niet meer scherp zag. Toen we nog heel jong waren hoefde hij nooit aangespoord te worden. Hij vond het fijn om op zijn handen te staan, zei hij, omdat hij zo zijn zintuigen en zijn perspectief opnieuw kon instellen. Dan deed hij een handstand en zei hij: 'Ik zie jullie als vleermuizen aan jullie voeten hangen en ik heb met jullie te doen, ach jee, in jullie omgekeerde wereld met de aarde boven en de hemel onder. Arme zieltsjes.' Nee, nee, gilden we dan terug, nee – u staat zelf ondersteboven, papa, wij niet!

Ik weet nog dat hij met verlof thuiskwam in zijn uniform nadat Xan was geboren. Xan was drie of vier maanden oud dus het moet tegen het einde van 1916 zijn geweest. Xan is op 1 juli 1916 geboren, op de dag dat de Slag aan de Somme begon. Dat is de enige keer dat ik mijn vader in zijn uniform heb gezien, de enige keer dat ik me hem als militair voor de geest kan halen – kapitein B.V. Clay D S O. Ik veronderstel dat ik hem bij andere gelegenheden ook in zijn uniform moet hebben gezien, maar dit verlof staat me in het bijzonder voor de geest, waarschijnlijk omdat baby Xan net was geboren en mijn vader zijn zoontje met een vreemd, strak gezicht in zijn armen hield.

Blijkbaar had hij strikte instructies achtergelaten over de naamgeving van zijn derde kind: Alexander als het een jongen was, Marjorie in het geval van een meisje. Hoe weet ik dat? Omdat ik Xan weleens 'Marjorie' noemde als ik kwaad op hem was en hem wilde plagen, dus het moet algemeen bekend zijn geweest. Ik denk weleens dat alle familie verhalen en persoonlijke geschiedenissen net zo schetsmatig en onbetrouwbaar zijn als de geschiedverhalen over de Feniciërs. We zouden alles op moeten schrijven en de hiaten in moeten vullen waar we kunnen. Wat dan ook de reden is dat ik dit schrijf, lievelingen.

Tijdens de oorlog was de man die we het vaakst zagen, en die af en toe bij ons in Beckburrow woonde, mijn moeders jongste broer Greville – mijn oom Greville. Greville Reade-Hill was fotoverkenner geweest bij het Royal Flying Corps en was welhaast een legende vanwege het feit dat hij vier keer met zijn vliegtuig was neergestort maar er steeds ongedeerd vanaf was gekomen, tot hij bij zijn vijfde ongeluk prompt zijn rechterbeen op vijf plaatsen brak en eervol werd ontslagen. Ik zie hem nog voor me in zijn uniform, rondhinkend door en om het huis. En daarna vormde hij zichzelf om tot Greville Reade-Hill de societyfotograaf. Hij gruwde ervan om ‘societyfotograaf’ te worden genoemd, al was dat precies en ontegenzeggelijk wat hij deed. ‘Ik ben fotográáf,’ klaagde hij dan, ‘en beslist niet gewoon of alleen maar.’ Greville – ik heb hem nooit ‘oom’ genoemd, dat had hij me verboden – heeft zonder het te beseffen de koers van mijn leven uitgezet toen hij me een Kodak Brownie Nr. 2 cadeau gaf voor mijn zevende verjaardag, in 1915. Dit is de eerste foto die ik ooit heb genomen.

In de tuin van Beckburrow. Lente 1915.

Greville Reade-Hill. Laat me hem voor de geest roepen toen zijn carrière vlak na de oorlog aarzelend maar onstuitbaar van de grond kwam,

als een halfgevulde waterstofballon. Hij was lang, breedgeschouderd en knap; zonder zijn iets te grote neus was hij zelfs mooi geweest. De neus van de familie Reade-Hill, niet die van de Clay's (ik heb zelf ook de Reade-Hill-neus). Door een iets te grote neus kun je er net even interessanter uitzien, vonden Greville en ik altijd. Wie zou 'conventioneel' knap of mooi willen zijn? Ik niet, dank u feestelijk.

Er staat me niet veel meer bij van die eerste foto, die gedenkwaardige eerste klik van de sluiters die het startschot was van de race die me de rest van mijn leven bezig zou houden. Het was een verjaardagsfeest – ik denk van mijn moeder – bij ons thuis. Ik meen me ook een feesttent in de tuin te herinneren. Greville demonstreerde me hoe ik de film moest inleggen in het fototoestel en hoe ik het moest bedienen. Het was zo simpel als wat: kijk omlaag door het heldere venstertje van de zoeker, kies je onderwerp en druk het hendeltje aan de zijkant omlaag. Klik. Draai de film door en neem de volgende.

Ik hoorde het gelach in de tuin en rende terug om mijn fototoestel te halen. En daarna holde ik over het gazon en richtte ik de lens op de dames met hoed en lange jurk die naar de beukenbomen achter in de tuin wandelden die de vijver afschermden.

Klik. Ik nam mijn foto.

Mijn overige herinneringen aan die dag hebben echter meer met Greville te maken. Toen hij naast me neerhurkte om me te laten zien hoe het fototoestel werkte rook ik iets wat meer dan al het andere in mijn geheugen bleef hangen: de geur van de pommade of makassarolie die hij in zijn haar smeerde, een melange van custard en jasmijn. Het zou 'Rowlands makassar' kunnen zijn geweest, denk ik. Hij was erg kritisch op zijn kleding en uiterlijke verzorging, alsof hij voortdurend een soort show opvoerde of, bedenk ik me nu, alsof hij elk moment gefotografeerd kon worden. Misschien kwam het daarvoor – als iemand die mensen op hun paasbest fotografeerde was hij zich er bijzonder van bewust hoe hij er zelf uitzag, op elk uur van de dag. Ik geloof niet dat ik hem ooit met verfromfaaid haar of onverzorgd heb gezien, behalve één keer... Maar daar komen we te zijner tijd over te spreken.

Beckburrow, East Sussex, ons huis. Ik ben echter geboren in Londen, in Hampstead, waar we in een gehuurde maisonette van twee woonlagen in Well Walk woonden, nog geen honderd meter van The Heath. We gingen er weg toen ik twee was omdat mijn vader tijdelijk rijk werd van de royalty's die hij voor Eric Maude's toneelbewerking van zijn korte verhaal 'De weldaad van doodkruid' ontving. Hij gebruikte die financiële meevaller voor de aankoop van een oud huis in een tuin van zestien duizend vierkante meter, een kilometer buiten het dorp Claverleigh in East Sussex (tussen Herstmonceux en Battle). Hij liet een nieuwe keukenvleugel aanbouwen met slaapkamers erboven en elektriciteit en centrale verwarming installeren – allemaal heel nieuwerwets in 1910. Hier is wat *The Buildings of England: Sussex* in 1965 over Beckburrow had te melden:

CLAVERLEIGH, een dorpje zonder stratenplan maar met veel charme onder de South Downs. Eén kronkelstraat eindigt in het zuiden bij een kerkje, St. Jacobus de Mindere (1744, herbouwd in 1865 in een krachteloze bastaardversie van de classistische stijl)... BECKBURROW, 800 m oostelijk aan de weg naar Battle, een degelijk, ruim C18 huis van mooie materialen – baksteen, silex, kalksteen – met een dak van pannen en restanten van vakwerk aan een puntgevel. De kleine ramen met verticale stijlen in de oude voorgevel maken een reusachtig solide indruk. Sobere neo-georgiaanse toevoegingen (1910) met een zwaar schilddak. Eerder een ingetogen huis waarin gewoond wordt dan een exposé van smaak. Een schuur met overnaads beschot in goede staat.

Dat was precies wat ik altijd van Beckburrow had gevonden: een huis waarin gewoond werd. We waren daar gelukkig met ons gezin, althans zo ervoer ik het toen ik opgroeide. Zelfs toen papa na de oorlog naar huis kwam – mager, prikkelbaar, niet bij machte om te schrijven – leek er niet echt iets veranderd in de gemoedelijke sfeer van geborgenheid die het huis uitstraalde. We hadden een kindermisje, twee dienstbodes, een kokkin (mevrouw Royston die in Claverleigh woonde) en een tuinman/manusje-van-alles genaamd Ned Gunn. Ik ging naar een

matressenschool in Battle en werd door Ned Gunn in een dogkar heen en weer gereden tot we in 1914 onze eigen automobiel kregen en Ned 'chauffeur' toevoegde aan zijn lijstje met vaardigheden.

Toen mijn vader thuiskwam scheen hij, in die eerste jaren na de oorlog, alleen maar echt plezier te beleven aan lange wandelingen naar de zee, over de Downs, naar de stranden van Pevensey en Cooden. Dan beende hij met lange passen voorop en spoorde hij zijn kinderen en eventuele vrienden en verwanten die bij ons logeerden aan om flink door te stappen, als een ietwat gestoorde rattenvanger. 'We trekken vrolijk verder, vooruit met de geit!' riep hij dan achterom naar ons terwijl wij treuzelden en alles verkenden.

Mijn moeder voegde zich later met de auto bij ons en aan het einde van de dag werden we teruggedreden naar Beckburrow. Zodra we op het strand aankwamen merkte je echter meteen hoe mijn vaders stemming omsloeg. Het opgewekte humeur tijdens de wandeling maakte plaats voor een chagrijnige geslotenheid als hij starend naar de zee zijn pijp zat te roken. Wij stonden er nooit zo bij stil. Jullie vader is chagrijnig geboren, zei mijn moeder dan, hij zit altijd ergens over te tobben. Hij is een schrijver die niet kan schrijven en daar wordt hij kribbig van. En dus slikten we zijn eindeloze stiltes die nu en dan werden onderbroken door een demonische tirade als zijn geduld het eindelijk begaf en hij tegen iedereen in huis liep te schreeuwen en brulde om 'een klein beet-

je rust en stilte, om godswil! Is dat nou zoveel gevraagd?’ Dan maakten we ons maar uit de voeten en bracht moeder hem tot bedaren: ze leidde hem terug naar zijn werkkamer en fluisterde in zijn oor. Ik heb geen idee wat ze tegen hem zei maar het scheen te werken.

Ouders, hoe merkwaardig ze zich in wezen ook gedragen, lijken altijd ‘normaal’ voor hun kroost. Het langzaam doorbrekende besef van de typische eigenaardigheid van je ouders is een voorbode van je ontluikende volwassenheid, een blijk van je ontwikkeling als individu. Die eerste jaren in Beckburrow, tot halverwege de jaren twintig, leek er niet veel mis met ons wereldje. Personeel kwam en ging, de tuin floreerde, Peggy ontpopte zich tot een soort wonderkind op de piano en baby Xan groeide op tot een wat eenzellige, bedachtzame en haast simpele jongen die zich urenlang kon vermaken met het maken van ingewikkelde patronen met een handvol takken en bladeren of het bouwen van een dam in het beekje aan het einde van het zuidelijke gazon: daar toverde hij een minirijk tevoorschijn van rivieren en meren en irrigatiekanalen waarin hij vlotjes van balsahout op ontdekkingsreisjes stuurde. Dat hield hem de hele dag bezig, tot hij binnen werd geroepen voor het avondeten.

En onze Amory? Hoe zat het met mij? Het was allemaal niets bijzonders. Na de matressenschool in Battle kwam de middelbare school in Hastings. Toen kreeg ik in 1921 te horen dat ik naar de Amberfield School for Girls zou gaan, vlak bij Worthing. Toen ik naar Amberfield vertrok (met moeder die meeging en Ned die reed) en we over de landweggetjes wegreden van Beckburrow, voelde ik voor het eerst van mijn leven in alle hevigheid de gekwetstheid, onrechtvaardigheid en teleurstelling die opspelen wanneer je in de steek wordt gelaten. Mijn moeder wilde er niets van horen: ‘Je bent een bofkont, meisje, het is een geweldige school, zit niet zo te zeuren. Ik kan niet tegen gezeur en zeurkousen.’

Ik kwam natuurlijk thuis in de vakantie, maar dan voelde ik me een beetje een buitenstaander, als enige die ergens anders woonde. De schuur was voor Peggy tot muziekkamer verbouwd, betimmerd, geschilderd, een kleed op de vloer, en er stond een kleine vleugel waarop ze les kreeg van een zekere Madame Duplessis uit Brighton. Xan schar-

relde rond in de tuin en op de weggetjes rondom het huis, een ernstige jongen met een zeldzame, ontwapenende glimlach. Mijn vader scheen het grootste deel van de week in Londen te zitten waar hij uitkeek naar werk dat met schrijven te maken had. Hij kreeg een parttimebaan als redacteur en medewerker van het tijdschrift *The Strand* en werkte als lector voor verschillende uitgeverijen. De smak geld van ‘De weldaad van doodkruid’ begon op te raken. Een uitvoering van het stuk in New York in 1919 sloot na een maand maar er bleven cheques arriveren met de post, de mysterieuze onuitputtelijke nalatenschap van een ooit succesvol toneelstuk. Mijn moeder had het wel naar haar zin, had ik de indruk, zoals ze haar grote huis bestierde of als politierechter in Lewes werkte of liefdadigheidswerk deed in de dorpen rondom Claverleigh – bazaars, tombola’s, rommelmarkten.

En af en toe kwam Greville over uit Londen. Ik had het gevoel dat hij mijn enige vriend was, en hij leerde me betere foto’s te maken. Hij ruilde mijn Brownie in voor een 2A Kodak Jr met een uitschuifbare harmonicalens en op een mysterieuze middag verduisterde hij de voorraadkamer waarna hij zijn schalen en doordringend riekende flessen uitpakte en me de verbluffende toverkunst demonstreerde waarmee beelden die op film waren vastgelegd door middel van chemicaliën – ontwikkelaar, stopbad, fixeer en spoelbaden – op miraculeuze wijze in negatieven werden herschapen die vervolgens als zwart-witfoto’s konden worden afgedrukt.

Niettemin voelde ik nog steeds een schrijnende wrok om mijn ballingschap. Op een dag verzamelde ik genoeg moed om de confrontatie met mijn moeder aan te gaan. Ik vroeg haar waarom ik het huis uit moest voor mijn schoolopleiding terwijl Peggy en Xan thuis mochten blijven. Ik moest gaan zitten van mijn moeder en ze pakte mijn handen vast. ‘Peggy heeft heel veel talent,’ zei ze luchtig, ‘en Xan heeft problemen.’ En dat was het; daarmee was de kous af, tot mijn vader uiteindelijk totaal krankzinnig werd.

Ik geef Flam te eten, mijn trouwe, lieve labrador, en als de zomeravond langzaam valt steek ik de olielampen aan. Ik gebruik mijn dieselgenerator om het koelkastje, de wasmachine en mijn radio en stereo-installatie van stroom te voorzien. Ik hoef geen elektrisch licht of televisie, en ik zal hier trouwens niet lang meer zijn, dus wat hebben nog meer verbeteringen aan het huis voor zin? Ik woon op een gerieflijk technisch tussenniveau, halverwege tussen wasgoed, muziek, het wereldnieuws en ijsblokjes voor mijn gin-tonic aan de ene kant en aan de andere een turfvuur en het speciale schijnsel van de olielamp met zijn zachte geflakker van het gloeiende kousje, die flonkerende marshmallow, dat de subtiel verschuivende schaduwen veroorzaakt die de kamer zo levend maken, zo ademend, vibrerend.

Barrandale verdient het eigenlijk niet om een eiland te worden genoemd. Het wordt van het westelijke vasteland van Schotland gescheiden door een smalle zeestraat die op zijn breedst een meter of achttien is. En die zeestraat is overbrugd, door de 'Atlantische Brug' zoals wij, de plaatselijke bewoners, hem graag hoogdravend noemen. Er is nog een ander eiland met een andere, beroemdere, imposantere, oudere stenen brug (die van ons is van liggers en bielzen gemaakt) maar onze brug is drie meter langer waardoor wij ons een piepklein beetje superieur voelen: wij steken een groter stuk van de Atlantische Oceaan over. Toch is Barrandale onweerlegbaar een eiland, en als je over de brug rijdt – over de zeestraat – scheidt dat haast onbewust een eilandmentaliteit.

Mijn aparte schoolopleiding bleek – zo vernam ik later – het gevolg van een testament te zijn. Bij de dood van een oudtante (Audrey, van moederskant) kreeg de familie Clay een som gelds toegewezen ten behoeve van de scholing van Amory, achternicht en eerstgeborene. Mijn vaders gestaag afnemende, onregelmatige inkomen zou niet berekend zijn geweest op de periodieke afdracht van het bedrag aan schoolgeld dat door Amberfield werd verlangd, maar als ik er niet heen was gestuurd zou de schenking zijn vervallen. Ons leven kan door volstrekt curieuze, onbekende ontwikkelingen bepaald worden. Waarom hadden mijn ouders het niet aan mij verteld? Waarom hadden ze gedaan

*Mijn moeder op het strand van Cooden in de jaren twintig.
Genomen met mijn 2A Kodak Jr. Xan zit achter haar te lachen.*

alsof ze het zelf zo besloten hadden? Ik was uit de vertrouwde genoegens en geborgenheid van Beckburrow verbannen en moest er nog dankbaar voor zijn ook, het bevoorrechte kind.

Mijn moeder was een forse, ietwat logge vrouw met een bril. Ze wist de eventuele genegenheid die ze voor haar kinderen had kunnen voelen voortreffelijk te verbergen. Ze had twee uitdrukkingen die ze de hele tijd gebruikte: 'Ik hou niet van gezeur' en 'Steek dat maar in je zak.' Ze had altijd geduld met ons, maar op een wijze die scheen te suggereren dat ze ergens anders was met haar gedachten, dat er interessantere dingen waren om zich mee bezig te houden. We spraken haar altijd aan met 'moeder' alsof dat een categorie was, een omschrijving, en geen uitdrukking van onze verhouding, alsof we 'ijzerhandelaar' zeiden of 'historicus'. Dit is een voorbeeld van het soort gesprekken dat we hadden:

IK: Moeder, mag ik nog een beetje roompudding, alstublieft?

MOEDER: Nee.

IK: Waarom niet? Er is nog een heleboel over.

MOEDER: Omdat ik het zeg.

IK: Dat is niet eerlijk!

MOEDER: Nou, je zult het toch gewoon in je zak moeten steken.

Ik heb nooit enige echte uiting van genegenheid opgemerkt tussen mijn moeder en mijn vader, maar ik moet tegelijk toegeven dat ik ook nooit enig teken van wrok of vijandigheid heb bespeurd.

De vader van mijn vader, Edwin Clay, was een mijnwerker uit Staffordshire die zich door avondstudie ontwikkelde en akten haalde en zijn loopbaan afsloot als directeur van uitgeverij Edgeware & Rackham, waar hij uiteindelijk was opgeklommen tot hoofdredacteur van vijf vakbladen ten behoeve van de bouw. Hij werd rijk genoeg om zijn twee zonen naar particuliere scholen te sturen. Mijn vader was een pientere jongen. Hij kreeg een studiebeurs voor Lincoln College in Oxford en werd schrijver van beroep (zijn jongere broer, Walter, sneuvelde in 1915 tijdens de Slag van Jutland). Die generatiesprong was opmerkelijk, neem ik aan, en toch heb ik bij mijn vader altijd die bekende mengeling gevoeld van trots op zijn prestaties en... niet schaamte, maar schroom, iets onzeker: een Engelse maatschappelijke onzekerheid. Zou hij, de zoon van een mijnwerker, wel serieus genomen worden als schrijver? Ik geloof dat de achterliggende reden om Beckburrow te kopen en te verbouwen en er een landelijk leven te leiden de drang moet zijn geweest om voor zichzelf te bewijzen dat die onzekerheden niets meer voorstelden en tot het verleden behoorden. Hij was door en door bourgeois geworden: een succesvolle schrijver van verschillende goed ontvangen boeken, getrouwd met de dochter van een rechter, met drie kinderen en een groot, begerenswaardig huis op het platteland van East Sussex. Toch was hij niet geheel en al gelukkig, en toen kwam de oorlog en ging het helemaal fout.

Ik denk dat ik vanavond maar eens een begin maak met het uitzoeken van al die oude dozen met foto's. Of misschien toch niet.

Het is 1925. De Amberfield School for Girls, bij Worthing. Mijn beste vriendin Millicent Lowther plakte de valse snor op en streek hem glad met haar vingertoppen.

‘Het was de enige die ik kon vinden,’ zei ze. ‘Het leek wel of ze alleen baarden hadden.’

‘Hij is perfect,’ zei ik. ‘Ik wil alleen een idee krijgen van hoe het voelt.’

We zaten op de vloer met onze rug tegen de muur. Ik boog me voorover en kuste haar zacht, lippen tegen lippen, zonder te drukken.

‘Niet tuiten,’ zei ik zonder mijn hoofd terug te trekken. ‘Mannen tuiten hun lippen niet.’ De aanraking met de valse snor was niet onaangenaam, al zou ik, als ik mocht kiezen, altijd de voorkeur geven aan een gladgeschoren bovenlip. Ik bewoog een beetje, draaide mijn hoofd, voelde de haren prikken op mijn wang. Nee, het was te doen.

Als oudere meisjes deden we regelmatig kusoefeningen op Amberfield, maar ik moet zeggen dat het niet veel anders aanvoelde dan wanneer je je vingers kuste of de binnenkant van je bovenarm. Ik was nu zeventien jaar en omdat ik nog nooit een man had gekust snapte ik niet goed waar al dat gezeur om was, zoals mijn moeder zou hebben gezegd.

We lieten elkaar los.

‘Smoor op een snor?’ vroeg Millicent.

‘Niet echt. Maar Greville heeft zijn snor laten staan en ik wilde weten hoe dat voelt, min of meer.’

‘Ach, mooie Greville. Waarom vraag je hem niet op bezoek?’

‘Omdat ik niet wil dat jullie wichtjes naar hem lonken. Heb je de saffies?’

We kochten sigaretten van een van de jonge tuinlieden van Amberfield, een onnozele knaap met een hazenlip die Roy heette.

‘Jazeker,’ zei Millicent en ze viste in haar zak. Ze haalde er een papieren rolletje en een doosje lucifers uit. Ik was erg gesteld op Millicent – ze was slim en sardonisch, haast net zo sardonisch als ik – maar ik had liever gehad dat haar lippen wat voller waren zodat ik beter kon oefenen met kussen; haar bovenlip was weinig meer dan een streep.

Ik draaide een van de Woodbines in het ebbenhouten sigarettenpijpje dat ik van mijn moeder had gepikt.

‘Het zijn maar Woodbines,’ zei Millicent. ‘Dat kan eigenlijk niet, ben ik bang.’

‘Je kunt van een arme proletariër als Roy niet verwachten dat hij Craven A rookt.’

‘Roy met de pet. Nee, allicht niet, maar ze schroeien wel in mijn keel.’

‘En je hoofd gaat ervan tollен.’

Ik stak Millicents sigaret aan en daarna die van mij. We bliezen rook omhoog naar het plafond. We zaten in mijn ‘doka’, een bezemkast naast het scheikundelab.

‘Goddank stinken die chemicaliën van jou ontzettend,’ zei Millicent. ‘Wat is dat voor lucht?’

‘Fixeer. Het heet hypo.’

‘Het verbaast me niets dat niemand ooit sigarettenrook heeft ontwaard in jouw holletje.’

‘Nog nooit. Is “ontwaard” hier *le mot juste*?’

‘Het is een woord dat vaker gebruikt zou moeten worden,’ zei Millicent, een beetje zelfingenomen, vond ik, alsof ze het werkwoord zelf in een opwelling had verzonnen.

‘Maar dan wel correct,’ waarschuwde ik.

‘Betweter. Vervelende betweter.’

‘Behalve wij komt alleen de Kindermoordenaar hier, en die is dol op me.’

‘Is ze lesbisch, denk je, de Kindermoordenaar?’

‘Nee. Volgens mij is ze asexueel...’ Ik nam een trekje van mijn Woodbine en voelde mijn hoofd duizelen. ‘Volgens mij weet ze niet echt wat ze voelt.’ De Kindermoordenaar heette in werkelijkheid juffrouw Milburn, de lerares natuur- en scheikunde, en ik had veel aan haar te danken. Ze had me deze bezemkast gegeven en me aangemoedigd om er mijn doka in te richten. Ze had dichte ongeëpileerde wenkbrauwen die bijna bij elkaar kwamen boven haar neus, vandaar haar bijnaam.

‘Maar zijn wij dan niet lesbisch?’ vroeg Millicent. ‘Omdat we elkaar zo kussen?’

‘Nee,’ zei ik. ‘Dat doen we alleen maar bij wijze van oefening, om te kijken hoe het met een man zou zijn. Wij zijn niet bedorven, schat.’ ‘Bedorven’ was Amberfield-jargon voor ‘verdorven’.

‘Waarom wil je dan je oom kussen? Gadsie!’

‘Gewoon – omdat ik verliefd op hem ben.’

‘En dan zeg je nog wel dat je niet bedorven bent!’

‘Hij is de knapste, geestigste, liefste, meest sardonische man die ik ooit heb ontmoet. Als je ooit in zijn nabijheid zou vertoeven – niet dat je dat ooit zult doen – zou je het begrijpen.’

‘Het komt alleen een beetje vreemd op me over.’

‘Het hele leven is een beetje vreemd, als je erover nadenkt.’ Ik citeerde mijn vader – dat zei hij weleens.

Millicent stond op, sigaret tussen haar lippen, en kneep in haar kleine borsten.

‘Ik kan me gewoon niet voorstellen dat een man dit bij me zou doen... Mijn buste betasten. Hoe zou ik me voelen, hoe zou ik reageren? Misschien zou ik hem wel een klap willen geven.’

‘Daarom is het maar goed dat we alles eerst hier uitproberen. Op een dag ontsnappen we uit deze rimboe en zijn we vrij. Dan moeten we toch een beetje een idee hebben hoe het allemaal zit.’

‘Dat is allemaal heel leuk voor jou,’ zei Millicent mokkend, ‘in het wereldje waarin jij je beweegt, van schrijvers, societyfotografen... Maar mijn vader is houthandelaar.’

‘Je geheim is veilig bij mij.’

‘Nest dat je bent! Nestrix van de nesten!’

‘Ik ben geen snob, Millicent. Mijn opa was een mijnwerker uit Staffordshire.’

‘Ik had liever gehad dat mijn vader schrijver was dan houthandelaar, dat wil ik alleen maar zeggen.’ Millicent trok voorzichtig haar valse snor af en drukte haar Woodbine uit.

‘Wordt er nog gekust?’ vroeg ze. ‘We hebben het nog niet met onze tong geprobeerd.’

‘Bedorven vrouw! Je moest je schamen.’ Ik stommelde overeind en bekeek mijn foto’s die aan hun waslijn hingen te drogen. In een verre gang rinkelde een bel.

‘Ik geloof dat ik toezicht moet gaan houden op een stel jonge wichtjes,’ zei ze. ‘Tot later, schat.’

Ze ging weg en ik maakte voorzichtig de foto’s los. Ik drukte lang niet elk negatief af dat ik had ontwikkeld en ik wilde geen papier verspillen aan contactafdrukken. Ik inspecteerde het negatief zorgvuldig met een vergrootglas en was vaak heel zeker van mijn zaak bij de keuze die ik uiteindelijk maakte. Het besluit om een afdruk te maken werd voornamelijk bepaald door het gevoel dat ik bij de foto had, en elk negatief dat ik uitkoos kreeg een bijschrift. Ik weet niet waarom ik dat deed – een vage verwijzing naar schilderkunst, veronderstelde ik – maar door er een naam aan te geven bleven foto’s me beter en veel langer bij. Ik kon me nagenoeg elke foto die ik had afgedrukt voor de geest halen – een geheugenarchief, een album in mijn hoofd. Ik denk ook dat ik het hele fotografische proces in die fase van mijn leven nog steeds verbijsterend vond. Het onveranderlijk magische procedé, van het vastleggen van een beeld op film door middel van korte blootstelling aan licht en vervolgens, door middel van de nauwkeurig gecontroleerde inwerking van chemicaliën en papier, van het vervaardigen van een monochrome afbeelding van dat moment in de tijd, had nog steeds iets van fascinerende tovenarij.

Nu Millicent weg was, gesommeerd door haar bel, pakte ik mijn drie nieuwe foto’s – stijf, droog – en spreidde ze uit op het tafeltje achter in de bergruimte. Ik had de foto’s ‘Xan vliegt’, ‘Jongen met hoed en batje’ en ‘In het Lido’ genoemd. Ik was met alle drie in mijn sas, vooral met ‘Xan vliegt’.

Vorig jaar augustus waren we op een warme dag naar het Lido van de Westbourne Swimming Club in Hove gegaan, waar ze een onverwarmd zoutwaterbassin zo groot als een voetbalveld hadden met een acht meter hoge duikplank aan één zijde. Xan moest drie keer springen voor ik vond dat ik hem echt goed in de lucht had vastgelegd.

Ik schreef de bijschriften met een zacht potlood op de achterkant van de afdrukken, zette de datum erbij en deed ze los in mijn album. De drie foto’s hadden gemeen dat het ongeposeerde kiekjes waren van bewegende mensen. Ik maakte graag foto’s van mensen in actie – mensen die wandelden, een trap af kwamen, renden, sprongen en, het be-

langrijkst van alles, niet in de lens keken. Het sprak me erg aan zoals de camera die onbewuste schijndood kon vangen, een beeld van mensen die volkomen verstarde zijn in de tijd, hun volgende stap, volgende gebaar, volgende beweging voor altijd onafgemaakt. Zomaar opeens stopgezet door mij, met één sluiterklik. Toen al was ik me ervan bewust, denk ik, dat je zoiets alleen met fotografie kon doen, zo trefzeker, zo moeiteloos – alleen fotografie kende die tovertruc om de tijd stil te zetten, om die milliseconde van ons bestaan vast te leggen en ons daarmee voor eeuwig te laten voortleven.

'Xan vliegt', 1924.

'In het Lido', 1924.

'Jongen met hoed en batje (Xan Clay), 1924.